

Ячменська М.М.

студентка,

Науковий керівник: Кузнєцова З.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ПРОБЛЕМА ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЛАД»

В юриспруденції часто трапляються випадки, коли науковці, законодавці неоднозначно трактують певну категорію. З цієї причини, звичайно, виникає проблема розуміння поняття, а отже і його застосування в практичній діяльності. Безперечно, вимагає обговорення визначення поняття «конституційний лад», адже воно зустрічається в Основному Законі України тричі, в статтях 5, 17, 37, і до того ж вчені по-різному визначають зміст даної категорії, що в значній мірі впливає на розуміння положень Конституції України. Суттєвою причиною проблеми є те, що це поняття є достатньо новим для вітчизняної науки конституційного права, оскільки термін «конституційний лад» вперше з'явився в Конституції СРСР 1977 року: «Не допускаються створення і діяльність партій, організацій і рухів, які мають на меті насильницьку зміну радянського конституційного ладу і цілісності соціалістичної держави, підриг її безпеки, розпалювання соціальної, національної і релігійної ворожнечі» [1].

У 90-х роках ХХ – на початку ХХІ століття глибокими дослідженнями проблем теорії та практики конституційного ладу займалися Погорілко В.Ф., Тодика Ю.М., Шаповал В.М. та інші вітчизняні правознавці. В роботах Погорілка В.Ф. ми знаходимо визначення конституційного ладу як порядок, встановлений і гарантований Конституцією України. Козлова Є.І. і Кутафін О.Е. вважають конституційний лад як певну форму або спосіб організації держави, який закріплений в Конституції. Вони вказують, що кожна держава характеризується певними ознаками, тобто держава може бути демократичною чи тоталітарною, республікою чи монархією. Саме сукупність цих ознак дозволяє визначити певну форму, спосіб організації держави, сутність державного та конституційного ладу [2]. Румянцев О.Г. розглядає це поняття значно ширше, а саме як цілісну систему соціально-правових відносин та інститутів, які підпорядковані беззаперечним моральним і конституційним вимогам та засновані на сукупності основних регуляторів, що сприяє закріпленню в суспільній практиці і правосвідомості стабільних, справедливих, гуманних та правових зв'язків між людиною, громадянським суспільством та державою [3]. Кабишев В.Т. вважає конституційний лад системою конституційних відносин як предмет конституційного регулювання, а також систему конституційних норм і принципів, що регулюють окремі види суспільних відносин існуючого ладу [4].

Проблема визначення категорії «конституційний лад» спричинила виникнення труднощів в розумінні деяких положень Основного Закону України.

Згідно з ч. 2 ст. 5 Конституції України право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами. Але при цьому незрозумілим залишилось те, що має вкладатись у поняття «конституційний лад»? Відповідно до ст. 156 Конституції України внесення змін до розділу I («Загальні засади»), розділу III («Вибори. Референдум») і розділу XIII («Внесення змін до Конституції України») затверджується всеукраїнським референдумом, тобто зміни в цих розділах можуть бути здійснені виключно народом, а не законодавчим органом. Тут доречно згадати зауваження вченого Цвікома М.В., який вказав, що з огляду на зміст ст. 156 Конституції України «конституційний лад складається з основних засад Конституції, її положень щодо виборів і референдуму в Україні, а також порядку внесення змін до неї [5].

Але чи дійсно сутність конституційного ладу є такою обмеженою?

Аналізуючи рішення Конституційного Суду України також не можна дійти висновку щодо того, як однозначно зрозуміти поняття конституційного ладу, а отже і які розділи, які статті народ може змінювати в Конституції шляхом всеукраїнського референдуму.

Коли в 2000-му році Президентом був проголошений всеукраїнський референдум, одним з питань було визначення способу прийняття Конституції в майбутньому: «Чи згодні Ви з тим, що Конституція України повинна прийматися на всеукраїнському референдумі?». Конституційний Суд, розглянувши Указ Президента про проголошення референдуму, визнав таку постановку питання неконституційною. На думку Суду, винесення такого питання на референдум ставить під сумнів чинність Основного Закону України, що може призвести до послаблення встановлених ним основ конституційного ладу в Україні, прав і свобод людини і громадянина [6].

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 05.10.2005 р. № б-ри/20051 положення ч. 3 ст. 5 Конституції України треба розуміти так, що «народ як носій суверенітету і єдине джерело влади може реалізувати своє право визначати конституційний лад в Україні шляхом прийняття Конституції України на всеукраїнському референдумі», тобто народ має право змінювати усю Конституцію, а не окремі розділи [7].

Постає питання, чи дійсно право народу визначати і змінювати конституційний лад в Україні обмежується трьома розділами, а право вносити зміни до всіх частин Конституції України, крім I, III, XIII, має виключно Верховна Рада України, або ж народ України має беззаперечне право щодо змін усієї Конституції?

Зважаючи на те, що в нашому законодавстві під розумінням конституційного ладу використовується більш вузький підхід, то за період незалежності України конституційний лад не зазнав жодних змін.

Але якщо під конституційним ладом ми розуміємо систему суспільних відносин, врегульованих Конституцією, то Основний Закон вже зазнав безліч змін щодо цілої низки розділів, без затвердження цих змін єдиним джерелом влади – народом України.

Список використаних джерел:

1. «Конституція (Основний Закон) Союзу Радянських Соціалістичних Республік». Закон від 07.10.1977. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0001400-77>
2. Козлова Е. И., Кутафин О. Е. «Конституционное право России». – М., 1996.
3. Румянцев О. Г. «Основы конституционного строя России». – М., 1994.
4. Кабышев В. Т. «Становление конституционного строя России». – Саратов, 1993.
5. Конституція України. Науково-практичний коментар. – Х.: Право, 2011.
6. Рішення Конституційного Суду України (справа про всеукраїнський референдум за народною ініціативою). Рішення від 27.03.2000 № 3-рп/2000. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-00>
7. Рішення Конституційного Суду України (справа про здійснення влади народом). Рішення від 05.10.2005 № 6-рп/2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-05>